

**Svenska Russavelsföreningens avelsprogram samt avelsplan
för avel med gotlandsruss**

2020

Godkända av Jordbruksverket 2019-06-18

4 Rasbeskrivning

Typ: Harmonisk, välproportionerlig med utpräglad raskaraktär.

Huvud: Proportionerligt torrt huvud med bred panna, rak näsrygg och vaken blick.

Hals: Väl ansatt, lagom lång till storleken med rak struprand. Hingstar kan tillåtas ha en något kraftigare hals.

Bål: Lång, välliggande bog, gott bröstdjup, utvecklad manke med gott sadelläge. Lagom lång stark rygg, starkt njurparti, väl slutet bål och korssets längd väl dimensionerat med rätta vinklar.

Ben: Framben godtagbart korrekta, torra med väl markerade framknän, starka inskeningar, korta starka skenor. Bakben godtagbart korrekta, torra med välmusklad skank. Lagom vinklade, starkt inskenade hasar. Välformade hovar med god hornkvalitet.

Rörelser: Energiska, taktmässiga, bogfria, elastiska och vägvinnande.

Storlek: För riksstambokföring 115-130 cm. Treåringar får inte vara över 128 cm. Ideelhöjd 123-126 cm.

Färger: Alla färger är tillåtna förutom blåögd gräddvit, skimlar, blackar och dorsalsäckar.

5 Avelsmål och antal avelsdjur

5.1 Avelsmål

Avelns målsättning har två delar, båda är lika viktiga och ingen utesluter den andra. Den ena delen är att producera en lättfödd, härdig, konstitutionell stark barn- och familjehäst med gott lynne; en häst med bred användbarhet inom trav, dressyr, hoppning och körning; tillika lämplig som brukshäst i lättare sysslor inom skogs- och jordbruk. Den andra delen av avelns målsättning är att verka för att bibehålla genetiskt material och rasspecifika egenskaper inför framtiden.

Hos avelsdjuren ska dessutom eftersträvas en god fertilitet.

5.2 Avelsarbetets genomförande

Avelsarbetet följer SvRAF.s avelsplan för gotlandsruss, se del IV i detta dokument.

5.3 Antal avelsdjur

Antalet hingstar i aveln uppgår till cirka 130 hingstar och antalet ston i aveln till cirka 1000 ston av vilka inte alla används årligen i avel. Antalet betäckta ston per år skulle behöva vara cirka 1000 ston för att rädda den genetiska mångfalden.

5.4 Antal betäckningar åren 2000–2017

Antalet ston betäckta av gotlandsrusshingst, har under åren 2000–2017 varierat mellan 334 och 640 ston per år.

5.5 Antal grundstambokförda gotlandsruss åren 2000–2017

Antalet grundstambokförda gotlandsruss har under åren 2000–2017 varierat mellan 192 och 388 stycken per år.

6 Grundkrav för gotlandsrusshingstar i avel

För att det ska kunna lösas betäckningslicens, -bevis eller -intyg för russhingst krävs

- att hingsten är DNA-testad mot sin fader med styrkt resultat
- att tidigare års betäckningsrapporter och föredovisningar (resultatrulla) har redovisats
- att hingst inte nedärver defekt (vissa undantag förekommer se SJVFS 2009:28).

För hingst i seminverksamhet gäller (dessutom att dessa omfattas av) JV:s föreskrifter för hästsemin (SJVFS 2015:1).

För att avkommor till hingst av gotlandsruss ska kunna införas i grundstambok eller bilaga till grundstambok ska betäckningslicens, -bevis eller -intyg vara löst för aktuell fadershingst det år som avkomman avlades. Avgift för betäckningslicens, -bevis och -intyg fastställs årligen av SvRAF:s styrelse. Betäckningslicens får lösas för gotlandsrusshingst införd i riksstambok med bibehållen status, det vill säga

- som vid individprovning har tilldelats G, G II eller G I
- som efter avkommeprovning har tilldelats B, A, ELIT eller SUPERELIT.

Betäckningslicens kan ersättas med vilande licens om hingsten inte ska användas i avel aktuellt år. Uppgradering till betäckningslicens kan ske under året, men ska vara gjord innan betäckning sker. Betäckningsbevis kan lösas för avelsvärderad hingst som inte är införd i riksstambok och för hingst som har tilldelats avelsvärdeklass C. Betäckningsintyg kan lösas för hingst som inte är avelsvärderad.

7 Språngrullehantering och redovisning av resultat

Hingsthållare till gotlandsrusshingst som innehar betäckningslicens, -bevis eller -intyg ska föra språngrulla för varje år.

Hingsthållare ska lösa betäckningsrapportblock eller digitala betäckningsrapporter som ska användas som underlag för betäckningsrapportering. Vid betäckningstillfället anger hingsthållaren stoets namn, riksstamboks- och/eller grundstamboksnummer samt betäckningsdatum. Stohållaren ska så snart resultatet är känt men senast den 30 september året efter betäckningen skett, meddela hingsthållaren och avelsorganisationen resultatet av betäckningen samt det eventuella fölets kön, färg och födelsedatum och därefter av hingsthållare eller hingstägare erhålla betäckningsrapport.

Hingsthållaren redovisar språngrulla över betäckta ston och resultatsammanställning av betäckning, baserad på stohållares uppgifter, senast den 30 september till SvRAF:s språngrulleansvariga. Resultaten härav ligger till grund för grundstambokföring.

SvRAF ska årligen tillkänna samtliga för avel godkända hingstar med resultat både vad avser enskilda hingstars avkommeresultat och övergripande rasstatistik.

7.1 Särskilt om fruktsamhetskontroll

Enligt 7) Språngrullehantering i detta reglemente ska hingstägare senast den 30 september varje år för varje hingst, redovisa vilka ston som har betäckts under året.

Sammanställda resultat av betäckningarna ska granskas av SvRAF samt vid misstanke om svag fertilitet, även granskas av ordförande och veterinärledamot i avelsvärderingsnämnd. I enlighet med defektlistan § 24 i Svenska Russavelsföreningens Hingstreglemente, föranleder lägre fölningsprocent än 40 % särskild kontroll av språngrulla och beslut om spermaundersökning eller eventuell annan undersökning. Även hingstar med årligen upprepad fölningsprocent under 50 % kan föranleda beslut om särskild undersökning eller utredning. Erhållna undersökningsresultat redovisas för avelsvärderingsnämnden i sin helhet vilken har att fatta beslut om ytterligare åtgärder i form av vidare undersökningar, begränsningar i användningen eller om hingst ska tas ur avel.

8 Beslutsregler för grundstambokföring

8.1 Beslut om grundstambokföring

Alla Gotlandsruss med styrkt härstamning kan grundstambokföras om de uppfyller därför fastställda krav. Registrator ansvarar för rutinmässiga beslut om grundstambokföring av gotlandsruss som uppfyller SvRAF:s krav.

9 Originalstambok (Studbook of origin)

Den svenska stamboken är originalstambok för gotlandsruss.

9.1 Identifiering och beslut om grundstambokföring

Grundstambokföring sker med stöd av insänd godkänd betäckningsrapport efter kontroll av att uppgifterna stämmer med språngrulla. Innan grundstambokföring kan ske, ska hästen vara id-kontrollerad samt chipmärkt av Svenska Russavelsföreningen auktoriserad ID-kontrollant. Där ansökan har inkommit efter den 31 december födelseåret eller efter 6 månaders ålder om det infaller senare, krävs härstamningskontroll via DNA gentemot fader och moder innan införande i grundstambok.

Hästarna tilldelas UELN-/grundstamboksnummer i den ordning som komplett ansökan inkommer. Om det finns oklarheter gällande identitet, härstamning eller andra uppgifter som krävs för införande i grundstambok, avgörs beslut av SvRAF:s styrelse så snart fastställda krav på kompletterande utredning och dokumentation är uppfyllda.

9.2 Krav för grundstambokföring

För grundstambokföring krävs ansökan undertecknad av ägaren eller dess ombud, åtföljd av fastställda ansökningshandlingar samt att gotlandsrusset ska vara namngivet enligt SvRAF:s gällande namngivningsregler som följer:

- Namnet ska vara unikt, det vill säga namnet får inte förekomma på flera hästar i grundstambok eller register. Namn tillåts igen efter att 30 kalenderår har förflutit sedan den senaste hästen med det namnet föddes.
- Namnet får inte innehålla mer än 19 tecken inklusive mellanslag.
- Stuteriliknande prefix eller suffix som inte är godkänt av SvRAF är endast tillåtet vid ett tillfälle.
- Namn som förekommer på riksstambokförda hingstar får inte förekomma igen.
- Namnbyte på grundstambokförda russ tillåts inte.
- Namn som inom rasset alltså kan förknippas med en häst som har utmärkt sig på speciellt vis, godkänns inte.
- Namnet får inte innehålla siffror.
- Svenska eller nordiska namn är att föredra.

Av SvRAF fastställd grundstambokföringsavgift ska erläggas. Riksstamboksberättigade russ grundstambokförs med raskod 30, där UELN-numret innefattar födelseår med två siffror och ett fyrsiffrigt löpnummer i nummerserie 0001-8999, t ex 752xxxx30052328.

9.3 Härstamningskrav för införande i grundstambok avdelning I för gotlandsruss

Stambok för gotlandsruss är sedan år 1972 sluten. För att kunna införas i grundstambok avdelning I, ska russet i sin stamtavla ha samtliga hingstar införda i riksstambok under eget nummer i de senaste fem leden samt på modernet kunna härledas till i riksstamboken införda individer om inte dispens för i härstamningen ingående individer tidigare beviljats av SvRAF. Betäckningslicens ska vara erlagd det år avkomman avlades och betäckningen rapporterad enligt 7). Är betäckningen inte rapporterad enligt 7 kan avkomman införas i grundstambok avdelning I efter härstamningskontroll med DNA gentemot far och mor.

9.4 Införande av gotlandsruss i grundstambok avdelning II (tidigare bilaga till grundstambok)

Gotlandsruss som inte uppfyller härstamningskrav för införande i grundstambok, införs i grundstambok avdelning II med raskod 30, där UELN-numret innefattar födelseår med två siffror och ett fyrsiffrigt löpnummer i nummerserie 9000–9999, till exempel 752xxxx30059194. I grundstambok avdelning II införs endast rasrena gotlandsruss och enligt samma regler i övrigt som vid grundstambokföring.

Avkomma till russ infört i grundstambok avdelning II, kan införas i grundstambok avdelning I, om avkomman uppfyller kraven för grundstambok avdelning I enligt 9.3.

Korsningar mellan gotlandsruss och andra raser grundstambokförs inte av SvRAF.

9.5 Hantering av icke kompletta handlingar

Är ansökningshandlingarna inte kompletta när de inkommer till registraturen, tillskrivs sökanden med information om vad som ska kompletteras för att grundstambokföring ska kunna ske. Har komplettering inte skett inom föreskriven tid, tillskrivs sökanden och ansökningshandlingarna returneras till avsändaren.

10 Utfärdande av duplikat

Har hästpass förkommit ska hästägare eller dess ombud, ansöka om dödande av originalhandling. SvRAF annonserar om dödande av originalhandling på föreningens hemsida med en fastställd protesttid om en månad. Har inte protest därom skriftligen kommit registraturen tillhanda inom fastställd tid, utfärdas duplikat av tidigare hästpass. Fastställd avgift ska erläggas av den som ansökt om duplikat.

Vid ansökan om duplikat ska hästens identitet kunna styrkas genom avläsning av chipnummer. Saknas chipmärkning kan identitetskontroll ske med hjälp av härstamningskontroll gentemot uppgiven fader eller genom identitetskontroll mot tidigare insänt tagelprov. Har hästen unika signalement kan även detta gälla som identitetskontroll, om SvRAF:s registratur så beslutar. Duplikat utfärdas när identitetskontroll av fölet skett efter att det lämnat moderns sida eller om hästpass utfärdats efter att fölet är 12 månader. Har duplikat utfärdats får hästen inte användas till livsmedel.

11 Identitetshandling

Identitetshandling utfärdas i enlighet med kommissionens förordning (EU) nr 2015/262. På identitetshandling i form av hästpass anges:

- namn
- UELN-nummer
- eventuellt riksstamboksnummer
- kön
- födelsedata
- signalementsbeskrivning
- mikrochipnummer
- uppfödare, namn, adress
- ägare, namn, ort
- faderns härstamning i tre led
- moderns härstamning i tre led
- datum för grundstambokföring eller utfärdande av passhandling
- namnunderskrift av registratur som utfärdat identitetshandlingen.

Att registrera ägarbyte i SvRAF:s databas är frivilligt och sker genom att säljare och köpare undertecknar blanketten med ägaruppgifter som ligger som bilaga i passet. Blanketten sänds in till SvRAF:s registratur som genomför ägarbytesregistrering. Ägarbyte behöver inte skrivas in i hästpasset. Saknas originalblankett kan ägarbyte genomföras med kopia på köpehandling som grund.

Som uppfödare anges den som är registrerad som ägare till modern till avkomman vid födelsen, om inte skriftligt uppfödarityg från densamma inkommit i samband med ansökan om grundstambokföring.

12 Chipmärkning

Vid chipmärkning ska transpondrar användas med ISO certifiering 11784 eller 11785.

13 Databas

SvRAF har avtalat med SH om att nyttja databasen "Blå Basen" för registrering av hästdata med internetadress blabasen.se, utskrift av hästpass samt lagring och publicering av betäckningar och resultat. Detta regleras via samarbetsavtal mellan parterna.

14 Riksstambokföring

14.1 Riksstambokens ändamål

Ändamålet med att upprätta Riksstambok för gotlandsruss är att bibehålla en dokumentation över verksamma avelsdjur inom rasen såsom det har gjorts sedan det första gotlandsrusset premierades år 1896.

14.2 Riksstambokföring

Hästarna införs och tilldelas riksstamboksnummer i löpande nummerföljd, ston och hingstar var för sig. Införandet sker i den ordning som anmälningarna inkommer. För införd häst anges hästens riksstamboksnummer, grundstamboksnummer, namn, färg, tecken, mankhöjd, eventuellt skenbensmått, födelsedata, uppfödare, ägare, avelsvärdeklass och härstamning. För sto anges även föllista, varvid avkomman införs i årsföljd. Har bevisligen oriktiga uppgifter lämnats, kan den häst som på grund av felaktiga uppgifter införts i riksstamboken, i nästkommande utgåva anges som ur riksstamboken utesluten. Riksstambokföringsavgift utgår med av SvRAF:s fastställt belopp.

14.3 Riksstambokföring hingstar

Hingstar kan föras in i riksstambok vid lägst tre års ålder. Hingsten ska vid officiell avelsvärdering ha uppnått fastställda krav för att tilldelas lägst kvalitetsklass G, vara grundstambokförd samt ha i riksstamboken införda föräldrar. Hingsten ska vara DNA-typad gentemot sin fader med styrkt resultat.

14.4 Riksstambokföring ston

Ston kan föras in i riksstambok vid lägst tre års ålder. Stoet ska vid officiell avelsvärdering ha uppnått fastställda krav för att tilldelas lägst kvalitetsklass G samt vara grundstambokförd.

15 Prövning av gotlandsruss som inte direkt uppfyller kraven för införande i grundstambok eller riksstambok

15.1 Utlandsfödda gotlandsruss

Utlandsfödda gotlandsruss införs i grundstambok om de uppfyller kraven enligt § 8 och 9 i Svenska Russavelsföreningens avelsprogram..

15.2 Prövning av meriter eller härstamningskrav

Gotlandsruss som inte uppfyller härstamningskraven för införande i riksstambok, kan på grund av egna prestationer eller härstamning efter styrelsebeslut införas i riksstambok. Individerna ska förväntas kunna tillföra sådana egenskaper som styrelsen anser vara av stor vikt för rasens genetiska mångfald eller för utveckling av rasens brukbarhet.

16 Avelsvärdering

16.1 Allmänt

SvRAF utfärdar reglemente rörande avelsvärdering av gotlandsruss.

16.2 Syftet med avelsvärdering och hästk kontroll

Avelsvärdering syftar till att främja kvalitet och utveckling i svensk gotlandsrussavel. Den genomförs med hjälp av individprovning, fruktsamhetskontroll och avkommeprövning. Avelsvärdering ger möjlighet till urval av avelsdjur i relation till uppsatta avelsmål. Resultat från avelsvärdering skapar dessutom underlag för planering, rådgivning och forskning inom hela hästsektorn.

Uppgifterna som används vid individ- och avkommevärdering baseras på resultat vid av SH:s eller SvRAF:s avelsvärderingsgrundade arrangemang samt officiella tävlingsresultat. SvRAF har avtalat med SH rätten för gotlandsruss att delta på premieringar och andra bedömningar arrangerade av SH. Detta regleras via samarbetsavtal mellan parterna. Regler gällande avelsvärdering av gotlandsruss fastställs av SvRAF:s styrelse och regleras i "SvRAF:s avelsvärderingsreglemente för hingst", del II i detta dokument samt "SvRAF:s avelsvärderingsreglemente för ston och unghästar", del III i detta dokument. Reglementena innehåller regler för individ- och avkommevärdering av gotlandsruss.

Regler för officiella utställningar och andra arrangemang, vars resultat tillgodoräknas vid avelsvärdering.

17 Bedömning av hästar

SvRAF eller dess lokalföreningar kan arrangera avelsvärderingsgrundande bedömningar. Annan organisation kan arrangera bedömning om detta sanktionerats av SvRAF via skriftliga förfrågan till SvRAF:s kansli.. Domare ska vara godkänd av SVRAF att döma gotlandsruss. Domare utför bedömningen av hästarna och genomför en bedömning av hälsotillståndet, såvida inte veterinär anlitas.

17.1 Avelsvärderingsgrundande utställningar

Anmälan om tid, plats och domare ska göras till SvRAF:s kansli senast den 1 april gällande år, varvid propositioner bör bifogas. Görs förändring av ursprungliga bestämmelser ska detta genast anmälas till SvRAF:s kansli. Regler för avelsvärderingsgrundande utställningar fastställs av SvRAF:s styrelse.

17.2 Propositioner

Propositioner ska i god tid före arrangemanget upprättas av arrangören och på lämpligt sätt offentliggöras. De ska ange tid, plats, klasser, huvudansvarig, anmälningmottagare, anmälningstidens utgång, anmälnings- och eventuell startavgift och domare. Berättigad att delta är envar med häst som är införd i grundstambok avdelning I och för vilken det finns klass. Arrangören har rätt att uppställa som villkor, att ägaren antingen är medlem i arrangörsföreningen eller erlägger av arrangören fastställd särskild deltagaravgift för icke medlem. Propositionen ska innehålla upplysning att ingen äger rätt att delta i arrangemanget med häst/ponny där domare är jävig enligt punkt 22) respektive 34).

För så kallad drop in-utställning gäller SvRAF:s regelverk för drop in-utställning, vilka är publicerade på SvRAF:s hemsida.

17.3 Klasser

Arrangemanget ska uppdelas i olika klasser med hänsyn till kön och ålder.

17.4 Bedömning

Efter bedömning av varje klass ska de deltagande rangeras, varefter muntlig kritik lämnas med angivande tilldelning av brons-, silver- eller guld. Poängsättning sker enligt 50-poängskala om inte annat fastställts i proposition. Protokoll ska föras och undertecknas av domare och/eller ringsekreterare. Placering som Best in show (BIS) och reserv BIS (eller Bäst i motsatt kön, BIM) ska särskilt anges.

17.5 Resultatredovisning

Resultatet från arrangemanget ska av arrangören senast inom två månader redovisas i SH:s databas Blå Basen.

Del IV

Avelsplan för gotlandsruss

Historia, beskrivning, användningsområde och utbredning

Gotlandsrusset är en hästras som funnits på Gotland i tusentals år och som överlevt hot om utrotning i början av 1900-talet med en snäv, genetisk variation som följd. Trots det visar rasen prov på en god fertilitet och sundhet. Gotlandsrusset är en liten häst av varmblodigt slag med en storlek oftast mellan 115–130 cm i mankhöjd. Den skall ha en välproportionerlig kroppsbyggnad med utpräglad raskaraktär, huvud med bred panna, rak näsrygg och vaken blick. Halsen ska vara väl ansatt och lagom lång till storleken. Den ska ha en lång, välliggande bog, gott bröstdjup och utvecklad manke med gott sadelläge, lagom lång och stark rygg med ett starkt njurparti, väl slutet bål samt korsets längd väl dimensionerat. Benen bör vara godtagbart korrekta, torra med väl markerade ledgångar, starka inskeningar och korta starka skenor samt välformade hovar med god hornkvalitet. Dess rörelser är energiska, taktmässiga, bogfria, elastiska och vägvinnande.

Gotlandsrusset har haft sin syssla som draghäst för snabba landsvägstransporter och varit en livsnödvändig småbrukarhäst i det gotländska lantbruket. Den är även idag en stark och användbar brukshäst för lättare jord- och skogsbruksarbete. De flesta gotlandsruss är idag populära och användbara familjehästar tillika uppskattade tävlingsponnyer i rid- och körsportens många grenar.

Redan år 1905 anordnades den första travtävlingen för gotlandsruss på Gotland och det är idag den mest representerade ponnyrasen inom ponnytravet kategori B, där den används i mycket stor utsträckning. Gotlandsrusset finns även utanför Sverige i små populationer i Norden samt i Nordamerika. Under senare år har export av gotlandsruss till flera länder inom Europa genomförts, främst med inriktning inom ponnytravet.

Svenska Russavelsföreningen

Svenska Russavelsföreningen (SvRAF) är av JV godkänd avelsorganisation för gotlandsruss och det är också dess styrelse som tar beslut om avelsvärderingsnämnd samt de regelverk som styr avelsvärdering.

Till SvRAF hör sex stycken lokala och fristående russavelsföreningar vars medlemmar är anslutna som medlemmar i SvRAF. År 2017 var antalet medlemmar strax under 400 stycken och föreningen har som mål att öka medlemsantalet som minskat relativt mycket under det senaste årtiondet.

SvRAF har dotterstamböcker i Danmark, Finland och Norge som alla måste följa SvRAF:s regelverk för att de gotlandsruss som är grundstamboksförda utomlands ska kunna räknas som rasrena gotlandsruss. SvRAF samarbetar med Svenska Ponnytravförbundet (SPTF) som är en annan aktör med stort intresse för gotlandsrusset och många gotlandsrussägare är aktiva i både SvRAF och SPTF.

Lojsta Hed

I russparken på Lojsta Hed på södra Gotland lever gotlandsrusset kvar i sin naturliga miljö. Flocken består av cirka 50 ston och unghästar. Det är det enda ställe där gotlandsrusset bevaras in-situ i samma område som rasen utvecklats. Flocken på Lojsta Hed är en rest av de vilda hästar som levt fria på Gotland under tusentals år. De hårda villkoren har format gotlandsrusset till en härdig och stark ras med stark självbevaringsdrift.

Gotlandsrussen på Lojsta Hed ägs av Gotlands Läns Hushållningssällskap samt lantbrukare och privatpersoner, företrädesvis med anknytning till socknarna runt Lojsta Hed. Tillsammans bildar de en sambetesförening som gemensamt beslutar om avelsarbetet och skötseln av flocken. Sambetesföreningen samarbetar också i vissa avseenden med SvRAF och den lokala russavelsföreningen på Gotland. Sambetesföreningen rekryterar så gott som årligen stoföl som blir kvar för avel, men de flesta föl som föds på Lojsta Hed säljs som familjehästar och som blivande avelsdjur till uppfödare i Sverige samt våra nordiska grannländer.

Identifiering

Samtliga gotlandsruss ska enligt lag vara försedda med en identitetshandling i form av ett hästpass. I hästpasset finns uppgift om hästens namn, grundstamboksnummer, UELN-nummer, ålder, färg, eventuella tecken, virvlar, eventuellt chip- eller frysmärkningsnummer, härstamning, uppfödare och ägare. Samtliga uppgifter baseras på "Riksstambok för russ" och grundstambok för gotlandsruss.

Populationsstorlek

Uppskattningsvis finns i Sverige idag cirka 5000 gotlandsruss. Av dessa är cirka 130 avelsverksamma hingstar och cirka 1000 avelsverksamma ston, varav de flesta i dagsläget inte används i avel varje år. Resten av populationen består av valacker, unghästar och andra hästar som av olika orsaker inte används i avel.

Antal besättningar

En mycket viktig besättning är den flock som lever på Lojsta Hed, som med sina cirka 50 djur är en av de största. Det finns också ett mindre antal uppfödare med besättningar mellan 10–30 avelsverksamma ston, likaså ett något större antal uppfödare med 1–5 ston. Majoriteten av uppfödarna av gotlandsruss har 1–2 ston, föder upp 1–2 föl per år och det är därför mycket svårt att ange antalet besättningar. Fördelen med mindre besättningar är att möjligheten till en större genetisk variation ökar. Få och stora besättningar innebär en större likriktning i avelsarbetet.

Populationens variation

Antalet betäckta ston har de sista 7–8 åren minskat för att år 2014 vara nere i 334 ston, det lägsta antalet sedan början av 1960-talet. Från år 2015 har antal betäckta ston ökat något igen. År 2017 betäckte russhingstarna 453 ston vilket även det är ett lågt antal. Detta är en situation som gotlandsrusset delar med de flesta raser både inom och utom landet. Ett mål är att antalet betäckta gotlandsrusston ska öka med 30 ston årligen under de närmaste tio åren.

SvRAF har med hjälp av Jordbruksverket kunnat betala ut stöd till ägare som inför sina föl i grundstambok vilket verkar ha bromsat en än större minskning. Enligt tidigare beräkningar skulle antalet betäckta ston behöva vara runt 1000 ston för att kunna behålla den genetiska bredden, men det är ett flertal ston som inte verkar i avel årligen utan de flesta ston får i genomsnitt 4–5 avkommor under sin livstid.

Antalet avelsverksamma hingstar ligger tämligen konstant mellan 120–130 hingstar även om antalet betäckta ston varierar. SvRAF anser att det är viktigt att antalet avelsgodkända hingstar är relativt konstant, för att bereda möjlighet till ett stort urval avelsdjur. Målet är att arbeta för att denna nivå hålls uppe och att antalet avelsgodkända hingstar inte minskar. Antalet betäckta ston per hingst är inte begränsat men de senaste åren visar att det är 1–3 hingstar varje år som betäcker fler än 20 ston, medan det stora flertalet av de avelsverksamma hingstarna betäcker 2–3 ston var.

Genetiska defekter

Inom rasen förekommer sjukdomen cerebellär abiotrofi vilket är en sjukdom med enkel recessiv nedärvning. Hingstar som är dokumenterade bärare av anlaget tas ur avel och får heller inte bli far till nygodkända avelshingstar. Inga restriktioner finns i dagsläget för ston.

Det finns i dagsläget inget gentest att använda för att säkerställa anlagsbärare, då det test som finns för sjukdomen inte markerar kända anlagsbärare inom gotlandsruss. Det förekommer också man- och svanseksem inom rasen. Hingstar som av veterinär på avelsvärdering konstaterats lida av kroniska förändringar tas ur avel, medan ston förhindras förhöjd avelsvärdesklass. Inget gentest finns för att identifiera anlagsbärare.

Typer av bevarande

In-situ-bevarande sker i russparken på Lojsta Hed som är av mycket stor betydelse, då russen där har möjlighet hållas i sin ursprungliga miljö. Ex-situ-bevarande sker på Gotland men även på fastlandet. Det anses vara av stor vikt att gotlandsrussen fortsätter att hållas och föds upp extensivt för att på så sätt säkerställa rasens härdighet och sundhet.

Under hösten år 2009, 2010 och 2013 genomförde Jordbruksverket spermasamlingar med gotlandsruss. Detta är ett värdefullt steg i bevarandesyfte och vi hoppas att det kommer att ske återkommande för att säkerställa ett långsiktigt bevarande av genetiskt material.

Sveriges Lantbruksuniversitet genomförde under åren 2014–2016 ett betesprojekt med unga gotlandsrusshingstar för att undersöka deras möjlighet att klara sig som betesdjur i extensiva miljöer.

Avelsmål

Avelns målsättning skall vara att producera en lättfödd, härdig, konstitutionellt stark barn- och familjehäst med gott lynne samt bred användbarhet inom trav, dressyr, hoppning och körning som även är lämplig för lättare sysslor inom jord- och skogsbruk. Hos avelsdjuren skall dessutom eftersträvas en god fertilitet och hos stona goda modersegenskaper.

Det verktyg som är mest tillförlitligt för att kunna mäta fertiliteten och resultatet av betäckningarna är att räkna antalet grundstamboksförda avkommor i förhållande till antalet betäckta ston. Registreringsprocenten för gotlandsruss ligger ganska konstant runt 60 %. Det går också att mäta antalet födda föl men då de inte är att räkna som presumtiva avelsdjur innan de införts i grundstamboken, är det mycket viktigt att verka för att samtliga födda föl av russras grundstambokförs.

Det är av stor vikt att gotlandsrussets genetiska variation bibehålls med tanke på att det inte går att importera avelsdjur med nytt blod. Kortsiktigt innebär det att föreningen måste arbeta aktivt för att använda avelsdjur från de olika blodslinjer som idag finns kvar. Ett sätt är att försöka uppmuntra hållande, visning och avelsvärdering av unga hingstar samt att uppmuntra ägare till ston att använda dem i avel i större utsträckning. Med hjälp av Jordbruksverket har SvRAF kunnat betala ut deltagarbidrag för ägare till russhingstar som visats vid rådgivande unghingstbedömningar, avelsvärdering, samt påbörjat utbildning av sina unga hingstar inom körning.

För att uppmuntra stoägare att betäcka sina ston, för att på så sätt öka antalet gotlandsruss, har sedan år 2007 utbetalats fölstdöd för grundstambokförda föl. Detta har finansierats med bidrag från Jordbruksverket. En följd av detta stöd till betäckning av ston är att fölen grundstambokförs vid tidig ålder, då de måste vara grundstambokförda för att vara bidragsberättigade vilket också ger en god

överblick över de unghästar som föds. Målet ska vara att samtliga födda gotlandsrussfölar ska vara grundstambokförda inom ett års ålder.

Långsiktigt är det viktigt att arbeta för ett ökat intresse och brukande av gotlandsrusset. Att bevara genom brukande och att stimulera till ett ökat användande av gotlandsrusset inom hästsportens alla grenar samt i jord- och skogsbruk där det finns behov av en liten men stark brukshäst. Likaså är det viktigt att försöka möta marknadens behov av lämpliga barn och familjehästar. Ska uppfödarna kunna ha avsättning för de djur som produceras, är det viktigt att det finns en stabil marknad för dem vilket på lång sikt ger en större chans att hålla populationen uppe. Gotlandsrusset har under mycket lång tid varit uppskattad som ponnytravare och är helt dominerande i sporten i sin storleksklass. SvRAF bör samverka med SPTF för att antalet gotlandsruss som startar inom ponnytravet bibehålls men även ökar i andra tävlingsgrenar.

Urval av avelsdjur

Regler för avelsvärdering är samlade i SvRAF:s dokument "Hingstreglemente" och "Storeglemente", del III och IV i detta dokument.

För att bibehålla rastypen och sundheten är det viktigt med avelsvärdering. Där vägs avelsdjurens härstamning och exteriöra och veterinära status samman samt att man övervakar avelsdjurens fertilitet. Avelsvärderingen utförs av en avelsvärderingsnämnd bestående av minst tre personer varav en veterinär. De som ingår i nämnden ska ha god kännedom om avelsvärdering av hästar och av gotlandsruss. Avelsvärderingsnämndens ordförande har också en roll som föreningens avelsrådgivare.

Hingstar genomgår en avelsvärdering vid tidigast tre års ålder men det finns ingen övre åldersgräns för avelsvärdering. De senaste fem åren har antal avelsvärderade treårshingstar varierat mellan 12,2–24,5 %, beräknat på de hingstar som grundstambokförts. Av dem har det godkänts mellan 5–12 treårshingstar men många hingstar avelsvärderas och godkänts även i högre ålder. Man måste här väga in att de allra flesta hingstarna kastreras vid tidig ålder, då det är betydligt lättare att hålla valacker än hingstar. Ett mål är att minst 20 % av treårspopulationens handjur ska komma fram till avelsväring vid tre års ålder.

För att uppmuntra hingstägare att ta fram och visa sina hingstar på avelsvärdering, har SvRAF i samarbete med Föreningen Nordsvenska Hästen och Avelsföreningen för Svenska Ardennerhästen arrangerat rådgivande unghingstbedömningar på flera platser runt om i landet, där stor vikt läggs vid rådgivning om hingstarnas hantering och skötsel. Detta för att ge hingstägarna möjlighet att förbereda sina hingstar på ett bra sätt inför avelsvärdering. Det ger också en möjlighet att fånga upp de unga hingstar som anses värdefulla för framtida avel. Enligt nuvarande regelverk finns möjlighet att godkänna hingstar för avel om de inte uppfyller rasvisa krav exteriört, men bedöms inneha andra värdefulla egenskaper som gagnar aveln av gotlandsruss.

Gotlandsrusston avelsvärderas tidigast vid tre års ålder, men det finns ingen övre åldersgräns. I stort sett alla ston är kvalificerade att upptas i riksstamboken om de uppfyller hästamningskraven därför. De senaste fem åren har antalet avelsvärderade treåriga ston varierat mellan 54,4–65 % av de ston ur kullen som är grundstambokförda.

Ett mål är att minst 60 % av de grundstambokförda stona avelsvärderas vid tre års ålder.

Inavelsberäkning

Agronomstuderande Linda Andersson, Sveriges Lantbruksuniversitet, har via analys av härstamningsdata och molekylärgenetiska metoder, gjort en inavelsberäkning på gotlandsruss vilken publicerades år 2010. Analysen visar på att medelinelvelskoefficienten var 0,11 för hästar födda mellan åren 1996–2005 och den genomsnittliga ökningen av inavelsgraden var 0,75 % per generation för hästar födda efter år 1985. Det finns ännu ingen plan för en kontinuerlig bevakning av detta, utan här är ett område där föreningen skulle behöva hjälp att ta fram ett redskap och lämplig metod som kan användas för att bevaka inavelsgraden. En manuell genomgång på individnivå görs återkommande, där vissa djur och härstamningar pekats ut som extra värdefulla ur avelssynpunkt.

Under år 2010 påbörjades en genomgång av de gotlandsruss som är införda i bilaga till grundstambok (nuvarande grundstambok avdelning II), för att finna stammar som i efterhand kan godkännas till riksstamboken då de i härstamningen har individer av russras som avlats innan stamboken slöts år 1972. I samband med det kunde ett tiotal nya ston tilldelas möjlighet att införas i riksstambok, något som också innefattar deras avkommor.

Härstamningskontroll

Samtliga grundstambokförda gotlandsruss finns att finna i SH:s databas Blå Basen som är publicerad på internet. Underlagen är komna ur SvRAF:s grundstambok och sänds elektroniskt till SH efter bearbetning. Endast föreningens registrator och biträdande registrator tillika stambokförare, har behörighet att ändra eller lägga till gotlandsruss i databasen.

I grundstambok avdelning I införs de gotlandsruss som uppfyller härstamningskrav för införande i Riksstambok. Riksstambok för gotlandsruss är sedan år 1972 sluten. Avelsdjur införs i Riksstambok. Hingstar kan föras in i Riksstambok vid lägst tre års ålder. Hingsten ska vid officiell avelsvärdering ha uppnått fastställda krav för att tilldelas lägst avelsvärdesklass G och vara grundstambokförd samt ha i Riksstamboken införda föräldrar.

Samtliga hingstar som verkar i avel är härstamningskontrollerade gentemot sina fäder. Ston kan föras in i Riksstambok vid lägst tre års ålder. Stoet ska vid officiell avelsvärdering ha uppnått fastställda krav för att kunna tilldelas lägst avelsvärdesklass G och vara grundstambokförd. Ston ska för att vara Riksstamboksberättigade, i sin stamtavla ha ingående hingstar införda i Riksstambok under eget nummer samt på mödernet kunna härledas till i Riksstamboken införda individer.

Gotlandsruss som ej uppfyller härstamningskrav för införande i Riksstambok, grundstambokföres i grundstambok avdelning II (tidigare bilaga till grundstambok).

Avkomma till russ infört i grundstambok avdelning II, kan införas i grundstambok avdelning I, om avkomman uppfyller kraven för grundstambok avdelning I enligt 9.3.

Korsningar mellan Gotlandsruss och andra raser omfattas ej av SvRAF:s avelsarbete.

Hållbart nyttjande

För att verka för ett hållbart nyttjande av gotlandsrusset, ska SvRAF bevaka och arbeta för att bevara den genetiska variation som finns i samklang med en ökad information om rasens goda bruksegenskaper och hälsostatus. För att ytterligare öka hästägarnas kännedom, kunskaper om egna hästar och gotlandsrussets historia samt karaktäristika, genomförs kurser och träffar som på olika sätt främjar rasens bevarande. Exempel på detta är avelskurser av olika slag samt utbildning av ryttare och kuskar, vilket leder till ett ökat användande av gotlandsrusset som bruks- och familjehäst.

Uppföljning och revidering av avelsplan

Avelsplanen ska vara ett levande men stabilt dokument. SvRAF:s styrelse ansvarar för att arbeta efter avelsplanens intentioner. Uppföljning av att avelsplanen följs ska ske årsvis. En mer genomgående revidering av avelsplanen bör ske ungefär vart femte år eller när annat skäl finnes.